

VšĮ Investuok Lietuvoje

Kultūros paslaugų prieinamumas regionuose: erdvinė kultūros paslaugų tinklo
analizė

Teminio tyrimo ataskaita

Vėjūna Žalalytė

Vilnius

2020

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Teminis tyrimas yra parengtas Vyriausybės kanceliarijos įgyvendinamo projekto „Atviros Vyriausybės iniciatyvos“ metu. Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Kontekstas

Lietuvos regioninė politika siekia, kad kiekvienam Lietuvos gyventojui, nepaisant to, kur jis gyvena, būtų užtikrinta prieiga prie kultūros paslaugų. Kultūros paslaugų įvairovė yra svarbus dėmuo regionų gyvybingumui paskatinti. Tai yra Vyriausybės prioritetinis darbas, atsispindintis ir Nacionalinėje pažangos programoje:

7.2. Uždavinys: Didinti darbo vietų pasiekiamumą ir viešųjų paslaugų prieinamumą visiems

7.2.7. Kultūros paslaugų tolygumas ir prieinamumas regionų gyventojams.

Kultūros sektoriaus duomenų trūkumas yra pirminė kliūtis norint pasiekti užsibrėžtų rodiklių kilimo. Dėl duomenų ir kompetencijų trūkumo Lietuvoje lig šiol nėra atliktos jokios geografinės analizės regionų kultūros paslaugų netolygumams nustatyti. Šiai problemai išspręsti skirtas kultūros paslaugų prieinamumo regionuose projektas, kurio tikslas – kultūros GIS analizė. Projektas padės nustatyti, kur kultūros prieinamumas problemišiausias, kokių kultūros paslaugų trūksta ir padės įžvelgti, kur turėtų atsirasti partnerystės kultūros netolygumams išlyginti.

Tyrimo naudojami analizės metodai:

1. Kultūros paslaugų prieinamumui įvertinti atlikta pirmoji Lietuvoje kultūros tinklo erdvinė (GIS) analizė.
2. Objektiviai situacijai įvertinti taikytas analitinis duomenų analizės metodas. Įvertintas duomenų trūkumas, bei iš skirtingų šaltinių surinkti ir susisteminti kultūros sektoriaus duomenys į vieną duomenų bazę.

Lietuvos apžvalga

Nacionalinėje pažangos programoje nustatyta, kad 2018 m. 80 % Lietuvos gyventojų turi prieinamumą prie kultūros paslaugų, o užsibrėžtas tikslas yra pasiekti 95 % iki 2030 m. Per 30 minučių gyventojas turi pasiekti būtino poreikio kultūros paslaugas (biblioteką, kultūros centrą), per 45 minutes – dažno poreikio kultūros paslaugas (kiną, meno parodas), o per 60 minučių ir daugiau – vidutinio poreikio ir aukščiausio nacionalinio lygio paslaugas (scenos meną, operą, festivalius).

Gyventojų apklausa parodė, kad kultūros paslaugas tampa vis mažiau prieinamos. Gyventojai vertina, kad Lietuvos mastu kultūros paslaugų prieinamumas sumažėjo 12 %. Ypač krito aukščiausio lygio scenos menų (opera, teatras) prieinamumas (-23 %). Paslaugos yra netolygiai prieinamos, lyginant miesto ir kaimo vietas. Pagrindinės kliūtys yra kaina ir geografinis pasiekiamumas (2017 m. Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimas).

Ši Kultūros ministerijos užsakyta 2017 m. gyventojų apklausa yra teisingas žingsnis, siekiant geriau suprasti kultūros sektoriaus situaciją Lietuvoje. Atskleista gyventojų nuomonė iškelė klausimą – kur yra Lietuvoje faktiškai teikiamas kultūros paslaugas ir kokio jos pobūdžio? Kur yra kultūros nepritekliai? Įvertinus kultūros situaciją faktiškai ir objektyviai, regionai ir savivaldybės galės geriau suprasti savo esamą padėtį ir išsikelti pamatuojamus tikslus.

Projekto pradžioje buvo identifikuota duomenų trūkumo problema. Tam išspręsti buvo surinkti visi žinomi duomenų šaltiniai, ir pateikta apklausa savivaldybėms, tam kad būtų gauti pilni duomenys. Buvo sukurta kultūros duomenų bazė su 3500 kultūros veikėjų, ir tiksli informacija, kur ir kokias kultūros paslaugas jie teikia, kiek pritraukia lankytojų, bei kokie yra organizacijos resursai. Kartu su Kultūros ministerija užtvirtintas kultūros paslaugų paketas su 18 skirtingų paslaugų.

Tam, kad kultūros prieinamumo vidurkis Lietuvoje iki 2030 m. padidėtų nuo 80 iki 95 %, reikalinga gilesnė geografinė analizė. Iš sukurto duomenų bazės atliekama erdvinė GIS analizė visų pirma įvertina kultūros prieinamumo rodiklį detaliau kiekvienai savivaldybei, kas padės nustatyti individualius tikslus. Taip pat, analizė geografiškai identifikuoja kultūros paslaugų perteklių ir trūkumą pagal 18 paslaugų rūšių ir parodo galimybes partnerystėms. Tai yra objektyvus kultūros prieinamumo regionuose problemos įvertinimas, pradėsiantis diskusiją su regionais, kaip spręsti šią problemą.

Užsienio geroji praktika

Remiantis gerąja praktika užsienio valstybėse, aktualiausias yra Švedijos pavyzdys. Kaip ir Lietuvoje, dėl žemo gyventojų tankio regionuose susiduriama su panašiomis problemomis.

Švedijoje veikia tvirtas kultūros sektoriaus bendradarbiavimo modelis, kuomet regionai ir savivaldybės kooperuojasi tarpusavyje, o viešasis sektorius veikia kartu su privačiais ir NVO kultūros veikėjais. Vietinių miestelių kultūros veikėjai glaudžiai bendradarbiauja su didesnių regioninių centrų veikėjais, kad užtikrintų kultūros paslaugas. Valstybės lėšų paskirstymas šiai

problemai spręsti yra patikėtas specialiai suformuotai komisijai - Kultūros tarybai. Regionai yra įgalinti spręsti savo kultūros prieinamumą patys.

Prancūzijoje veikia kultūros veikėjų tinklas „Onda“, įkurtas Prancūzijos Kultūros ministerijos. „Onda“ suburia partnerystes tarp kultūros veikėjų ir paviešina infrastruktūros galimybes gastrolėms regionuose. Taip yra skatinama kultūros paslaugų sklaida po visą šalį.

Viešosios konsultacijos poreikis

Šis tyrimas atskleidė kultūros prieinamumo problemą, ir poreikį viešajai konsultacijai dėl problemos sprendimo išgryninimo. Šios viešosios konsultacijos tikslas – pristatyti regionams bei savivaldybėms jų teritorijos kultūros situaciją žemėlapyje ir atskleisti kultūros prieinamumo problemą. Taip pat, išgirsti vietos veikėjų pasiūlymus ir idėjas dėl šios problemos sprendimo būdų, įvertinti užsienio šalių praktikų aktualumą vietiniam kontekstui. Svarbiausia, kad įvyktų dialogas tarp skirtingų tikslinių grupių ir atvertų galimybę pagerinti kultūros prieinamumą regione bendradarbiaujant skirtingoms grupėms. Tai būtų vietos politikos formuotojai ir vietiniai kultūros veikėjai iš NVO, privataus bei viešojo sektoriaus.

Pirmiausia visuomenei būtų pristatyta kultūros GIS analizė, su tikslu parodyti kultūros prieinamumo regionuose problemą ir inicijuoti diskusiją. Tuomet galimai būtų pravestos 3 diskusijų grupės regionuose, kurių metu vyktų gilesnė diskusija dėl problemos sprendimo būdų. Diskusijų dalyvių būtų klausama nuomonės kaip jie vertina situaciją ir GIS analizės rekomendacijas, būtų prašoma įvertinti užsienio šalių praktikų pritaikymą vietos regione, bei būtų renkami jų pačių siūlymai ir idėjos savo vietovės kultūros prieinamumui pagerinti.

Viešosios konsultacijos metu surinktos idėjos bus pristatytos Vidaus reikalų ir Kultūros ministerijoms, kur bus įvertintos siūlymų įgyvendinimo galimybės.

Suinteresuotos šalys – aktyvūs visuomenės veikėjai kultūros srityje ir konkretūs toje vietoje veikiantys kultūros paslaugų teikėjai. Šių veikėjų sąrašas yra surinktas projekto metu atnaujinant kultūros paslaugų teikėjų duomenis, tai – aktyvios vietos bendruomenės, kultūros centrai, bibliotekos, teatrai, muziejai, kultūrinės edukacijos ir veiklas organizuojantys smulkūs vietos NVO.

Taip pat bus įtrauktos stambesnės organizacijos ir vietos politikos formuotojai:

1. Regioninės kultūros tarybos

2. Regionų plėtros tarybos
3. Savivaldybių asociacija
4. Savivaldybių kolegija
5. Kūrybinių industrijų asociacija

Priedai

1. Užsienio šalių analizė
2. Kultūros sektoriaus GIS analizė